

A Study of the House Chronotope in Zoya Pirzad's *I Turn off the Lights*

Elham Mayyahi^{1*}
Masoud Olya²

Abstract

The present article addresses the fundamental question of how the house chronotope, as a device for the analysis of text, opens up new interpretive possibilities. Basically referring to the continuum of time and space in literature and art, chronotope implies that time and space are not merely temporal and spatial categories but signify and have values attached to them. Following a descriptive-analytical method, the article has two sections: the first describes and defines the basic elements of the conceptual framework shaping Bakhtin's discussion of chronotope, and the second examines Zoya Pirzad's novel *I Turn off the Lights* in the light of the house chronotope. Moreover, the living room and kitchen chronotopes are examined in connection with the house chronotope (as the basic chronotope of the story). The article also shows that in the novel's plot and interpretation, the house chronotope establishes a significant interaction with other important chronotopes, i.e., the threshold and encounter chronotopes. The article aims to demonstrate that the house chronotope reveals the characters' mentalities and inner states by providing a proper space for the occurrence of events, and these events are expressed via temporal signs.

Keywords: Chronotope, The House Chronotope, The Encounter Chronotope, The Threshold Chronotope, *I Turn off the Lights*

Extended Abstract

1. Introduction

The present article seeks to analyze the house chronotope in Zoya Pirzad's *I Turn off the Lights* (*Cheragh-ha ra Man Khamoush Mikonam*) based on Bakhtin's theory of literary chronotope. We will discuss how chronotope can serve as a tool for the analysis of the text, and will show the different ways in

* 1. PhD candidate in Art Research, Tehran University of Art, Tehran, Iran.

(Corresponding Author: elham20mayahi@gmail.com)

2. Assistant Professor in Art Studies, Tehran University of Art, Tehran, Iran.
(masoud.olia@gmail.com)

which it can be of help to the critic in analyzing a text. The house chronotope is of great importance in Pirzad's novel, playing an important role in how the story develops. We have drawn upon Bakhtin's definitions of different chronotopes and tried to identify their similarities in order study the house chronotope in this novel.

2. Theoretical Framework

Chronotope is the interdependence among temporal and spatial relations, arranged through an artistic expression. In a literary or artistic work, different chronotopes and their complicated relationships can be identified. In this relationship, time and space do not exist independently and through specific instances of them, the experiences of characters can be defined in specific times and places. Therefore, it is through this relationship that a specific text offers a meaning to its creator or its readers.

3. Methodology

A qualitative study, the present article follows the descriptive-analytical methodology. Bakhtin's theory of chronotope has been used here as a tool for the analysis of Pirzad's *I Turn off the Lights*. The data was collected using the library sources.

4. Discussion and Analysis

The house chronotope has been the basis for our analysis of Pirzad's *I Turn off the Lights*. Throughout the story 'house' is referred to as a place that connotes various meanings, providing us with the possibility of analyzing different layers of the narrative in this novel. The everyday activities of the protagonist and her monologues occur within this chronotope, representing different aspects of her identity. Moreover, the relationship between this chronotope and other important chronotopes has been discussed in this article.

5. Conclusion

In this novel, Pirzad strikes a balance between Clarice's mental life and her inner life, thus making the arrangement of narration in the house chronotope possible. The representation of Clarice's outer actions in this chronotope enables the reader to read into her mind. Pirzad creates the text based on her specific temporal and spatial conditions, while the readers recreate it based on their own spatial and temporal conditions. In other words, the chronotope turns into a tool for understanding the ways in which the spatial-temporal structures of the novel represent an independent world, the interpretation of

which relies on the relationship between two worlds: the world of the text and the world of the meta-text.

Select Bibliography

- Pirzad, Z. 1380 [2001]. *Cheragh-ha ra Man Khamoush Mikonam*. Tehran: Markaz.
- Bakhtin, M. 1981. *The Dialogic Imagination: Four Essays*. Michael Holquist (ed.). Caryl Emerson and Micheal Holquist (trans.). Astin: University of Texas Press.
- Bakhtin, M. 1990. *Art and Answerability: The Early Essays of M. M. Bakhtin*. V. Liapunov and K. Brostrom (trans.). Texas: University of Texas Press.
- Bakhtin, M. 1993. *Toward a Philosophy of the Act*. V. Liapunov and M. Holquist (trans.). Texas: University of Texas Press.
- Bemong, N. and Borghart, P. (eds.). 2010. *Bakhtin's Theory of the Literary Chronotope: Reflections, Applications, Perspectives*. Ghent: Academic Press. pp. 3-16.
- Heynes, D. J. 2002. "Bakhtin and the Visual Arts." In: Smith, P. and C. Wilde (eds.). *A Companion to Art Theory*. Oxford: Blackwell Publishing. pp. 292-302.
- Holquist, M. 2002. *Dialogism: Bakhtin and His World*. London: Routledge.
- Keunen, B. 2000. "Bakhtin, Genre Formation, and the Cognitive Turn: Chronotopes as Memory Schemata." *CLCWeb: Comparative Literature and Culture* 2/2: 1-15.
- Morson, G. S. and Emerson, C. 1990. *Mikhail Bakhtin: Creation of a Prosaics*. Standford: Standford University Press.

How to cite:

Mayyahimm, Elham. and Olya, Masoud. 2022. "A Study of the House Chronotope in Zoya Pirzad's *I Turn off the Lights*", *Naqd va Nazaryeh Adabi*, 13(1): 5-27. DOI:10.22124/naqd.2022.20769.2283

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Naqd va Nazaryeh Adabi (Literary Theory and Criticism)*.

This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

تحلیل کرونوتوپ خانه در رمان چراغ‌ها را من خاموش می‌کنم اثر زویا پیرزاد

الهام میاچی^۱

مسعود علیا^۲

چکیده

این مقاله قصد دارد به این مسئله اساسی پاسخ دهد که چگونه کرونوتوپ به‌عنوان ابزار تحلیل متن امکان‌های جدیدی را به روی تأویل‌گر می‌گشاید. مفهوم کرونوتوپ که اساساً ناظر به پیوستار زمان و مکان در ادبیات و هنر است، بر این حقیقت استوار است که زمان و مکان صرفاً مقولات زمانی و مکانی قلمداد نمی‌شوند، بلکه دلالت‌مندند و دارای ارزش‌هایی که به آنها پیوسته‌است. این نوشتار بر پایه روشی توصیفی-تحلیلی در دو بخش تنظیم شده‌است. در بخش نخست عناصر اساسی شبکه مفهومی شکل‌دهنده ساختار بحث میخائیل باختین درباره کرونوتوپ تشریح و تعریف می‌شود. در بخش دوم نیز ایده کرونوتوپ خانه که با تکیه بر آراء باختین ابداع شده‌است، در بررسی رمان *چراغ‌ها را من خاموش می‌کنم* اثر زویا پیرزاد به‌کار بسته خواهد شد. ذیل کرونوتوپ مذکور (به‌عنوان کرونوتوپ بنیادی داستان)، کرونوتوپ‌های اِناق پذیرایی و آشپزخانه که در پیوند معناداری با کرونوتوپ خانه‌اند نیز بررسی خواهند شد. در ضمن نشان داده خواهد شد که در طرح داستان و نیز تفسیر آن، کرونوتوپ خانه با کرونوتوپ‌های مهم آستانه و دیدار برهم‌کنشی معناساز برقرار می‌کند؛ هم‌چنین کرونوتوپ خانه با مهیاساختن فضایی سازگار برای وقوع رویدادها، طرح داستان، برون‌فکنی ذهنیات و احوال درونی شخصیت‌ها را آشکار می‌سازد و این رویدادها به یاری نشانه‌های زمانی است که امکان و مجال بیان می‌یابند.

واژگان کلیدی: کرونوتوپ، کرونوتوپ خانه، کرونوتوپ دیدار، کرونوتوپ آستانه، *چراغ‌ها را من خاموش می‌کنم*

* elham20mayahi@gmail.com

۱. دانشجوی دکتری پژوهش هنر؛ دانشکده علوم نظری و مطالعات عالی هنر؛ دانشگاه هنر تهران، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

masoud.olia@gmail.com

۲. استادیار فلسفه هنر، دانشکده علوم نظری و مطالعات عالی هنر؛ دانشگاه هنر تهران، تهران ایران.

۱- مقدمه

میخاییل میخاییلوویچ باختین (۱۹۷۵ - ۱۸۹۵) فیلسوف، زبان‌شناس و نظریه‌پرداز روسی است. باختین با آثاری نظیر *رابله و جهان‌ش* (۱۹۸۴) و *مسائل بوطیقای داستایفسکی* (۱۹۸۴) و نیز مقالاتی که تحت عنوان *تخیل مکالمه‌ای* (۱۹۸۱) در غرب به چاپ رسیدند به‌عنوان یک نظریه‌پرداز رمان جایگاه بغایت مهمی به خود اختصاص داد. آثار مهم باختین در حوزه‌های مختلف اندیشه جای می‌گیرند؛ به‌گونه‌ای که محققان حوزه‌های گوناگون هر کدام با بخشی از اندیشه‌های او ارتباط برقرار می‌کنند. به‌هنگام بحث درباره زبان، ژانر رمان به‌عنوان مقوله‌ای مهم در حوزه ادب و اندیشه خودنمایی می‌کند. روایت با زبان به شدت درهم‌تافته است و هم‌چنین این دو با زمان‌مندی درآمیخته‌اند. بنابراین برای بسط و بررسی نظریه کرونوتوپ باختین چه مبحثی بهتر از ادبیات روایی و رمان که خود باختین هم از همین مقوله آغاز کرده‌است.

این مقاله می‌کوشد براساس نظریه کرونوتوپ به بررسی و تحلیل کرونوتوپ خانه در *رمان چراغ‌ها را من خاموش می‌کنم* نوشته زویا پیرزاد بپردازد. خانه یکی از پربسامدترین مکان‌هایی است که پیرزاد در داستان‌هایش دست به خلق آن زده‌است. این مکان انباشتی انبوه از بار معنایی چندگانه است و یکی از راه‌هایی که می‌توان از طریق آن به سیاقی مناسب به‌سوی چرایی و چگونگی روایت پیرزاد گام برداشت، درنگ و دقت‌نظر در تحلیل کرونوتوپ خانه است. بیراه نیست اگر بگوییم مهم‌ترین مسائل مربوط به زنان را می‌توان در حوزه خصوصی -خانه- دنبال کرد که البته پرداخت بدان و به دام کلیشه نیفتادن در آن هنری بغایت زیبایی‌شناسانه می‌طلبد.

سبکی که پیرزاد برای داستان خود برگزیده روایت واقع‌گرایانه است. نویسنده فضای زندگی زن را مرکز توجه خویش قرار داده و رخدادهای داستان را حول مسائل خانه و خانواده شکل بخشیده‌است. بیشترین توجه نویسنده نیز به مسائلی معطوف شده که پیرامون دغدغه‌های روزانه زن داستان در فضای خانه بر وی عارض می‌شود؛ از احساسات مبهم و گاه متناقض او گرفته تا گرفتار شدن در چرخه یکنواختی و روزمرگی و همه این دلالت‌مندی‌ها در مسیر داستان به یمن نوع روایت از فضای خانه مقدور شده‌است. براین‌اساس سراسر روایت در خدمت پیشبرد وقایعی است که بی‌تردید مکان خانه در آنها از نظرگاه بغایت مهمی برخوردار است. کنش‌های روزمره شخصیت زن داستان و تک‌گویی‌های درونی او در

کرونوتوپ خانه است که به بازنمایی هویتش منتهی می‌شود. مضاف بر اینکه چیدمان فضا و ذهنیت زنانه روایت در کرونوتوپ خانه به باورپذیری داستان مدد رسانده و یکی از دلایل اقبال خوانندگان به رمان نیز ناشی از همین امر است؛ بنابراین بررسی و تحلیل کرونوتوپ خانه در این داستان امکانات جدیدی به روی تأویل متن می‌گشاید. کرونوتوپ «خانه» یکی از برجسته‌ترین و دلالت‌مندترین کرونوتوپ‌های رمان پیرزاد است و نقش مهم و کلیدی را در پیش‌برد داستان ایفا می‌کند. در این مقاله کرونوتوپ خانه از دل تعاریف باختین در باب کرونوتوپ‌های مختلف و برحسب نقاط مشترک معنایی بین کرونوتوپ‌های مورد بررسی با کرونوتوپ خانه و نیز دلالت‌های معنایی مکان خانه، ابداع شده است. پس از شرح مبسوط ایده باختین، کرونوتوپ خانه به موازات تحلیل داستان شرح داده می‌شود و همچنین به برهم‌کنش و پیوند کرونوتوپ خانه با کرونوتوپ‌های مهم دیگر داستان که در تحلیل از نقش پررنگی برخوردارند، توجه خواهد شد.

مسئله اصلی این مقاله این است که کرونوتوپ چگونه به‌منزله ابزاری برای تحلیل متن به یاری تحلیل‌گر می‌آید و پیرو آن، نمایاندن امکانات موسع این ابزار تحلیل متن از دغدغه‌های پژوهش حاضر است. روش پژوهش حاضر از نوع کیفی است که به شیوه توصیفی - تحلیلی و با تکیه بر نظریه کرونوتوپ باختین و امکان تفسیری آن به‌مثابه ابزار تحلیل به بررسی و تحلیل رمان *چراغ‌ها را من خاموش می‌کنم* اثر زویا پیرزاد می‌پردازد. در اینجا متن به‌منزله واحد تحلیل در نظر گرفته می‌شود.

۱-۲- پیشینه تحقیق

در مورد نظریات میخائیل باختین بسیار نوشته‌اند اما تاکنون از امکان ابزار تحلیلی کرونوتوپ برای بررسی رمان‌های فارسی استفاده نشده است (به استثنای موردی که در ادامه خواهد آمد). گویا قاطبه پژوهشگران دانشگاهی یا غیردانشگاهی نیز اقبال چندانی به نظریه کرونوتوپ باختین نشان نداده‌اند. در واقع پژوهش‌های انجام‌شده مربوط به امکانات تحلیلی کرونوتوپ بسیار محدود است. چند مقاله و نیز پایان‌نامه در دوره کارشناسی ارشد در این حوزه نوشته شده که به دلیل دوری از تطویل کلام به چند مورد بسنده می‌شود:

کرونوتوپ و سینما نوشته داریوش اسماعیلی (۱۳۸۶)، پایان‌نامه‌ای که به عنوان قدیمی‌ترین اثر، در پژوهش مفهوم کرونوتوپ به نگارش درآمده است.

بررسی *اقسام کرونوتوپ نمایی*، نوشته مهدی امیرخانلو (۱۳۹۰). در این تحقیق با استفاده از نظریه ادبی مکالمه‌گرایی و باتوجه به مفهوم کرونوتوپ مطالعه‌ای سنخ‌شناسی از درام ارائه شده است.

روایت‌سازی کرونوتوپیک در فیلم‌های بلند داستانی ۱۳۶۵-۱۳۸۷ عباس کیارستمی، از پریسا حکیم جوادی (۱۳۹۴). این پژوهش به منظور به دست دادن درکی عمیق‌تر از شکل‌گیری روایت فیلم‌های بلند داستانی عباس کیارستمی در یک دوره بیست و دو ساله، به تحلیل این فیلم‌ها با بهره‌گیری از مفهوم باختینی کرونوتوپ، می‌پردازد.

علاوه بر پایان‌نامه‌های مذکور چند مقاله نیز در این موضوع نگاشته شده‌است که تنها یکی از مقالات مربوط به تحلیل کرونوتوپیکی رمان است؛ مقاله‌ای به زبان عربی با عنوان «دراسة الكرونوتوپ التحليلية من منظار ميخائيل باختين في رواية دو دنيا و ذاكرة الجسد» نوشته فرزانه حاجی قاسمی و احمدرضا صاعدی (۱۳۹۶) به چاپ رسیده‌است. این مقاله به روش توصیفی تحلیلی به کرونوتوپ ادبی در دو رمان می‌پردازد؛ دو دنیا اثر گلی ترقی نویسنده زن ایرانی و ذاکره‌الجسد نوشته نویسنده زن الجزایری -احلام مستغانی- و نتیجه می‌گیرد که هر دو روایت دامنه کرونوتوپ روایت را ایجاد می‌کنند اما دامنه روایت رمان دو دنیا ظرفیت کمتری دارد و صرفاً برای نمایش حوادث به کار می‌رود.

پژوهشگران متعددی درباره رمان *چراغ‌ها را من خاموش می‌کنم* قلم زده‌اند، در برخی از این پژوهش‌ها به ضرورت محتوای داستان، به حوزه خصوصی و تجربه زیسته در آن پرداخته شده اما نه به مفهومی که مسئله پژوهش حاضر است. در واقع تاکنون پژوهشی در باب پیوند زمان و مکان یا بررسی کرونوتوپ‌های نهفته در این رمان صورت نگرفته‌است. پیشینه پژوهشی موجود در باب کرونوتوپ ضرورت چنین پژوهشی را آشکار می‌سازد چراکه درباره مفهوم کرونوتوپ و امکانات تفسیری و بسط و توسعه آن در رمان فارسی تاکنون بحث و بررسی جدی صورت نگرفته‌است و مقاله پیش‌رو سعی کرده به این حوزه ورود کند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۲- چارچوب نظری

مفهوم کرونوتوپ^۱

بنیادی‌ترین مفهوم نظریه باختین «گفت‌وگو یا مکالمه»^۲ است. به باور او مکالمه لازمه تعامل اذهان است. صداها و اندیشه‌های نامتجانس در تعامل با یکدیگر است که حیات می‌یابند. باختین باور دارد که «ذهن منفرد «خود» زمانی بارور خواهد شد که بده‌بستانی بین‌الذهانی با ذهن «دیگری» برقرار کند» (تودوروف، ۱۳۹۶: ۱۴۷). مکالمه برهم‌کنش^۳ اذهان است و فهم معنادار انسان‌ها از موقعیت خود در جهان منوط به آن. «یکی از خصایص برجسته مکالمه‌گرایی تمرکز آن بر این حقیقت است که هر متنی در هر قسمت از وجودش در موقعیت زمانی و مکانی خاصی قرار دارد که این رابطه نیز از محیط تاریخی و اجتماعی‌ای که آن متن در آن خلق شده‌است، قابل فهم خواهد بود (Holquist, 2002: 138). بنابراین بررسی عناصر زمانی و مکانی درون متن از اهمیت خاصی برخوردار است. باختین معتقد است هر انسان که در گفت‌وگو با جهان است به لحاظ جایگاه بی‌بدیل زمانی و مکانی‌اش در هستی باید پاسخی معنادار به جهان ببخشد (Vide: Bakhtin, 1993: 7). «کرونوتوپ مفهومی است برای تمایز و طبقه‌بندی شیوه‌هایی که در آن تصویری از سوژه انسانی در متن ادبی نشان داده می‌شود که غیرقابل تفکیک اما تقلیل‌پذیر به کالبدی است که فضا را اشغال و در طول زمان حرکت می‌کند» (Renfrew, 2015: 117).

کرونوتوپ یکی از معدود واژه‌های غیرروسی است که باختین برگزیده‌است. این واژه برگرفته از ترکیب دو لغت یونانی کرونوس به معنای زمان و توپوس به معنای مکان است. هولکویست برای باور است که همین خاص بودن نام کرونوتوپ گواهی بر منزلت این مفهوم نزد باختین دارد (Vide: Holquist, 2002: 107).

باختین در ابتدای مقاله «شکال زمان و کرونوتوپ در رمان»^۴ که جستار سوم از کتاب تخیل مکالمه‌ای اوست چنین می‌نویسد: «پیوند ذاتی روابط زمانی و مکانی که در ادبیات هنرمندانه بیان می‌شوند، کرونوتوپ می‌نامیم» (Bakhtin, 1981: 84). به عبارت دیگر کرونوتوپ وابستگی درونی روابط زمانی و مکانی است که چیدمان آن در متن به بیان هنرمندانه‌ای نیاز دارد.

1. chronotope

2. dialogue

3. interaction

4. Forms of Time and of the Chronotope in the Novel

«وحدت هنری اثر ادبی در پیوند با واقعیت بالفعل از طریق کرونوتوپ آن تعیین می‌شود» (Colington, 2001: 228). از سویی باختین از همان ابتدای مقاله خود، اشکال زمان و کرونوتوپ در رمان، بر کرونوتوپیک بودن ماهیت وجودی انسان تأکید می‌ورزد و عقیده دارد که «کرونوتوپ به میزان زیادی تعیین‌کننده تصویر انسان در ادبیات است» (Bakhtin, 1981: 85). رمان بیش از هر نوع ادبی دیگر بر تحول شخصیت‌ها در طول زمان متمرکز است و تصویری که از زندگی روزمره به خواننده می‌دهد، نشان از تسلط بر بُعد زمان دارد. از منظر باختین، «کرونوتوپ در ادبیات در جوهر خود مفهومی ژانری دارد. چون پایه اصلی کرونوتوپ در ادبیات زمان است می‌توان آن را به‌طور دقیق جهت شناسایی ژانرهای ادبی و ویژگی‌های ژانری آنها برشمرد» (Ibid: 85). رابرت استم نیز بر این باور است که «مفهوم کرونوتوپ دارای قابلیت تاریخی کردن مبحث ژانر ادبی است» (Stam, 1989: 1). به این اعتبار «باختین در مقاله خود به یک سنخ‌شناسی تاریخی^۱ از کرونوتوپ‌های رمان‌واره‌ای مختلف دست می‌زند، که در طول تاریخ ادبیات اروپا تکامل یافته‌اند» (Renfrew, 2015: 118)؛ از سلحشورنامه‌های عاشقانه یونانی، ماجرای زندگی روزمره و زندگینامه‌ای باستان (به عبارتی رمان‌واره‌ها^۲) تا رمان.

باختین در جای‌جای مقاله‌اش بر این نکته پای می‌فشارد که در یک متن ادبی یا هنری هرگز نمی‌توان تعیینات مکانی و زمانی را از یکدیگر متمایز کرد و «این دو مقوله پیوسته تحت تأثیر و نفوذ احساسات و ارزش‌ها واقع‌اند» (Bakhtin, 1981: 243). بنابراین پیوند درونی شده زمان و مکان در ادبیات می‌تواند قابلیت استفاده در درک روایت را داشته باشد. کرونوتوپ با مهیا کردن فضایی درخور برای به وقوع پیوستن حوادث، طرح^۳ یک داستان را شکل می‌دهد و این حوادث به مدد نشانه‌های زمانی مجال بیان می‌یابند و «به‌همین ترتیب مکان نیز به نسبت تغییرات زمان، طرح و تاریخ، پاسخگو می‌شود و واکنش نشان می‌دهد» (Ibid: 84).

بدین‌قرار کرونوتوپ نوعی صنعت زمانی - مکانی برای طرح در روایت شمرده می‌شود و در زمینه درک روایت از اهمیت کم‌نظیری برخوردار است. «آشکارترین اهمیت کرونوتوپ دلالت‌مندی آن برای روایت است. کرونوتوپ‌ها جایگاه سازماندهی رخداد‌های روایی بنیادین رمان هستند. کرونوتوپ جایی است که پیچیدگی‌ها و درهم‌شدگی‌های روایت بسته و

1. Historical typology
2. novelstic
3. plot

گشوده می‌شود» (Ibid: 250). از آنچه تا به اینجا به اشارت رفت و با بررسی متونی که باختین برگزیده و تحلیل کرده، به این نتیجه می‌توان رسید که کرونوتوپ به عنوان جزئی فنی از طرح به کار می‌آید و درحقیقت کرونوتوپ‌ها مراکز سامان‌دهی وقایع روایی اصلی در متن هستند. در نتیجه می‌توان بیان داشت تا بدین جا کرونوتوپ «تمهید»^۱ صرف فرمالیستی محسوب می‌شود. خود باختین نیز اذعان می‌دارد که «کرونوتوپ از منظر صوری یکی از عناصر ساختاری ادبیات تلقی می‌شود» (Ibid:85). به این معنی که کرونوتوپ به درآمیختگی‌های خاصی از زمان و مکان دلالت دارد که در یک بررسی تاریخی در اشکال روایی ظاهر شده‌اند و به لحاظ صوری نیز از عناصر ساختاری در ادبیات شمرده می‌شوند. چنانچه این منطق تحلیل را تنها در این مسیر توسعه دهیم، به خطا رفته‌ایم چراکه «کرونوتوپ‌ها تنها فنون ادبی یا تمهید محسوب نمی‌شوند؛ کرونوتوپ‌های متون ادبی از محیط فرهنگی که از آن برخاسته‌اند، جدایی‌ناپذیرند» (Holquist, 2002: 108). باختین به روشنی بیان می‌کند که جهان واقعی منبع بازنمایی و خلق اثر محسوب می‌شود و کرونوتوپ‌های متن، برآمده از کرونوتوپ‌های جهان فرامتن (جهان واقع) شمرده می‌شوند (Vide: Bakhtin, 1981: 253). به بیان دیگر هر متن صرفاً درون شبکه‌ای از مکالمه‌های پاسخگو اتفاق می‌افتد، ضمن اینکه هیچ محصول فرهنگی خارج از زمان و مکان تاریخی خاص وجود ندارد (Haynes, 2002: 299). به این اعتبار «برخلاف رویکردهای فرمالیستی و ساختارگرایی به زمان و مکان در روایت، در نظریه باختین این دو مقوله وحدت بنیادینی را می‌سازند که به منزله ادراک انسان از واقعیت روزمره‌اش قلمداد می‌شود» (Bemong & Borghart, 2010: 3).

البته باختین مصرانه می‌گوید که هنر و ادبیات بازتابی بی‌واسطه از جهان زیسته نیستند، اما این نمی‌تواند به معنی وجود مرزی قاطع میان هنر و زندگی باشد. هنر و تجربه زیسته به‌مانند دو روی یک سکه‌اند و تعاملی بی‌پایان میان آنها برقرار است؛ بی‌شک در اینجا پیوند میان هنر و زندگی آشکارا نشأت گرفته از اندیشه مکالمه‌گرایی باختین است و به این اعتبار هنر و زندگی کل اندام‌واری می‌سازند. «ادراک کل اندام‌وار^۲ تنها توسط فردی که در مکالمه همه‌جانبه با زندگی و اثر هنری به‌سر می‌برد حاصل می‌شود، کسی که شناخت هنر و زندگی را درون وحدت خویش گرد هم آورده‌است» (Vide: Bakhtin, 1990: 1). بدین ترتیب

1. device
2. organic

«کرونوتوپ یک عدسی است برای خوانش متون به‌مثابه مجموعه‌ای از نیروهای موجود در نظام فرهنگی‌ای که از آنجا نشأت می‌گیرد» (Holquist, 2008: 426).

چنانچه پذیرفته شود که هنر و زندگی هر دو اشکالی از بازنمایی به‌شمار می‌آیند، بُعد مهم دیگر کرونوتوپ ارتباط میان کرونوتوپ‌های موجود در هنر و کرونوتوپ‌های واقعی خواهد بود؛ به این معنا که هر کرونوتوپ ادبی-هنری خلق شده برداشتی از کرونوتوپ واقعی است. این دو همواره با هم در تعاملند و تبادل بی‌وقفه‌ای میانشان به وقوع می‌پیوندد که باختین آن را مشابه تبادل میان موجودات زنده و محیط پیرامونشان می‌بیند (Vide: Bakhtin, 1981: 254). به‌عبارت‌واضح‌تر اثر ادبی یا جهان متن^۱ به جهان واقعی وارد می‌شود و آن را به کمال می‌رساند و «جهان واقعی نیز به‌سان قسمتی از فرآیند خلق اثر ادبی و نیز قسمتی از تحولات متعاقبی که در اثر رخ می‌دهد، در فرآیند تجدید مداومی با دریافت خلاق مخاطبان به اثر ادبی و جهان آن راه پیدا می‌کند» (ibid: 254).

هنگامی که باختین بر زمان و مکان تأکید می‌ورزد، به یک معنی بر جهان متن (جهان اثر) پای می‌فشارد. زمان و مکان دو مؤلفه‌ای هستند که هیچ تجربه‌ای خارج از آنها میسر نمی‌شود، بنابراین دو پایه اساسی شکل‌دهنده هر جهان متنی شمرده می‌شوند. بنیاد محیط‌ها، کنش‌ها و شخصیت‌ها همه در زمان و مکان است که محقق می‌شود. درنهایت کرونوتوپ نقش مقام رابطی را بازی خواهد کرد که میان جهان متن و جهان فرامتن برقرار است؛ پس در یک بررسی کرونوتوپیکال از متن، هر دو کرونوتوپ باید سنجیده شوند. پیوند و ارتباط میان این دو کرونوتوپ، به کرونوتوپ ادبی جنبه‌ای ارزشی می‌دهد. این سخن بدین معناست که به جهت ادراک متفاوت هر فرد از زمان و مکان، واکنش احساسی ویژه‌ای نیز به یک زمان و مکان خاص بر او عارض می‌شود؛ بنابراین هر خواننده واکنش متفاوتی به حوادث متن نشان می‌دهد که ناشی از درک متفاوت او از آن لحظات است. هولکویست این ویژگی را بُعد ارزشی^۲ کرونوتوپ می‌نامد. به‌عبارت‌دیگر زمان و مکان صرفاً زمانی و مکانی نیستند، بلکه ارزش‌شناسانه نیز هستند؛ یعنی ارزش‌هایی دارند که به آنها پیوسته‌اند. «کرونوتوپ زمان، مکان و ارزش را یک‌جا گرد هم می‌آورد مضاف بر آنکه جدایی‌ناپذیری این مقولات انکارناپذیر است» (Holquist, 2002: 153). بارت کینون این بحث را چنین شرح می‌دهد:

-
1. The world of the text
 2. axiological

«آنچه زمان و مکان از منظر باختین را از نگاه‌های مرسوم از این دو مقوله در متون ادبی متمایز می‌کند، نقش معنایی کرونوتوپ است. منظور از نقش معنایی این است که عناصر زمانی و مکانی در متن تعیین‌کننده معنا هستند؛ به این صورت که نویسنده متن را در موقعیت زمانی و مکانی خاص خود می‌نویسد یا به عبارت گویاتر از دل تجربه زیسته‌اش جهانی خلق می‌کند و خواننده نیز معنای همان متن را در دوره زمانی و مکانی خود و با تجارب زیسته خود و زمانه‌اش می‌خواند و متعاقب آن بازآفرینی می‌کند (Keunen, 2000: 7).

براین اساس «کرونوتوپ‌ها حدود و ثغور شاخص‌های ارزش را برای باختین معلوم می‌سازند» (Morson & Emerson, 1990: 272). زمان و مکان هیچ‌گاه به تنهایی وجود ندارند، آنها توأمان رخدادی را با ارزش‌هایی الصاق شده به آن هستی می‌بخشند. از طریق زمان و مکان‌هایی خاص که در اثر ادبی مشخص شده‌اند، می‌توان تجارب شخصیت‌ها را در دوره زمانی و مکانی خاص تعریف کرد. دستاورد حاصل از این رابطه تعیین خواهد کرد که هر متن چگونه برای خالق و خواننده معنادار می‌شود. بدین اعتبار کرونوتوپ بیش از یک تمهید صرف تکنیکی روایت تعریف می‌شود. بنابراین «هیچ مطالعه‌ای درباره طرح یک اثر مشخص، از غنای اثر بهره کافی نخواهد برد مگر آن که کرونوتوپ و هم‌چنین توالی خاص وقایع را روشن سازد» (Ibid: 273).

باختین در «تأملات پایانی»، مؤخره افزوده به مقاله «اشکال زمان و کرونوتوپ در رمان» به سراغ ارزش‌های کرونوتویی دیگر به خصوص در متون جدید و رمان‌های قرن نوزدهم می‌رود که اهداف و مراتب متفاوتی دارند و چند کرونوتوپ فرعی^۱ را با دامنه و درجه متفاوت معرفی می‌کند. این‌ها کرونوتوپ‌هایی هستند که باختین مطابق با ویژگی‌های غالب مکانی و نه زمانی به تعریف آنها می‌پردازد. به همین دلیل این کرونوتوپ‌ها ظرفیت بیشتری نسبت به نمونه‌های اولیه دارند و آثار ژانرهای مختلف ادبی و دوره‌های تاریخی را در خود گنجانده‌اند. عنوان این کرونوتوپ‌ها بدین شرح است:

الف- کرونوتوپ جاده^۲ (به عنوان مثال *الاع طلابی*^۳ آپولیوس، *ساتریکون*^۴ پترونیوس، رمان پیکارسک، *ارواح مرده*^۵ گوگول)؛ ب- کرونوتوپ قلعه^۶ (برای مثال رمان *گوتیک*)؛ پ-

1. minor
2. road
3. The Golden Ass
4. Satyricon
5. Dead Souls
6. castle

کرونوتوپ سالن‌ها^۱ (مثلاً در آثار استاندال، بالزاک و داستایوفسکی)؛ ت- کرونوتوپ دیدار^۲ که در تمام روایت‌های داستانی کرونوتوپ مهم و برجسته‌ای محسوب می‌شود؛ ج- کرونوتوپ شهرستان^۳ (به عنوان مثال *مادام بوار* اثر فلوربر یا برخی از داستان‌های چخوف)؛ د- کرونوتوپ آستانه^۴، یا کرونوتوپ بحران و شکست در زندگی (برای نمونه در آثار داستایوفسکی) (Bakhtin, 1981: 243- 250).

باختین خاطر نشان می‌سازد که هریک از کرونوتوپ‌های اصلی (یعنی پردامنه‌ترین و اساسی‌ترین آنها) قادرند در درون خود تعداد زیادی کرونوتوپ فرعی داشته باشند. باختین تصریح می‌کند که این کرونوتوپ‌های متنی در شیوه مکالمه‌ای، برهم‌کنش دارند. به عبارت گویاتر «کرونوتوپ‌ها متقابلاً یکدیگر را در برمی‌گیرند، همزیستی دارند، می‌توانند در هم بافته شوند و یا جایگزین همدیگر شوند، در تقابل با هم برآیند، یکدیگر را نقض کنند یا در روابطی بسیار پیچیده‌تر از آنچه گفته شد قرار گیرند» (ibid: 252). در یک اثر ادبی یا هنری تعدادی کرونوتوپ متفاوت و اثرات متقابل پیچیده آنها قابل تشخیص است که به باور باختین «یکی از این کرونوتوپ‌ها قادر است به کرونوتوپ غالب^۵ در اثر مبدل شده، سایر کرونوتوپ‌ها را تحت پوشش خود درآورد» (Bemong & Borghart, 2010: 7). همچنین باختین باور دارد که این مکالمه کرونوتوپ‌ها وارد جهان مؤلف، اجراکننده و یا مخاطبان می‌شود، با یقین به اینکه تمام این جهان‌ها کرونوتوپیک هستند (Vide: Bakhtin, 1981: 253). قریب به این منظر است که واکنش متفاوت هریک از شخصیت‌های داستان به لحظه‌ای خاص و کرونوتویی بیانگر درک متفاوت شخصیت‌ها از آن لحظه است و همان‌طور که پیش از این بیان شد، این نشانگر بعد ارزشی زمان است. این کرونوتوپ‌ها شرایطی را برای فرد رقم می‌زنند که هویت‌ها و تصویر شخصیت‌ها در آن آشکار و بدین ترتیب بازخوانی جهان متن برای مخاطب امکان‌پذیر می‌شود.

1. salons
2. encounter
3. Provincial town
4. threshold
5. dominant

۳- بحث و بررسی کرونوتوپیکال داستان

۳-۱- چکیده‌ای از طرح داستان

داستان در دهه ۱۳۴۰ در محله بوارده آبادان که شامل خانه‌های سازمانی شرکت نفت است، می‌گذرد. راوی و شخصیت اصلی داستان زن خانه‌دار ارمنی (کلاریس آیوازیان) است که یک پسر به نام آرمن و دو دختر دوقلو به نام‌های آرمینه و آرسینه دارد. موضوع محوری داستان یکنواختی کلاریس در زندگی و رابطه سرد عاطفی با همسرش آرتوش -که مهندس عالی‌رتبه شرکت نفت است و عقاید شدید چپ دارد- است. او از این وضعیت خسته و ملول است و در عین حال گویی به این روش زیستن تن داده‌است. چنان غرق در زندگی روزمره شده که خود را نیز به فراموشی سپرده‌است. هرچند مدرک زبان انگلیسی دارد و هرازگاهی مطالبی را برای مجلات ترجمه می‌کند اما مانند اغلب زنان خانه‌دار در ایران آن دوره از آنچه در پس دیوارهای خانه می‌گذرد، بی‌خبر است. طی همین وضعیت است که همسایه جدیدی در خانه‌ی روبه‌روی آنها ساکن می‌شود: خانواده سیمونیان؛ زنی سالخورده به‌همراه پسرش امیل و نوه‌اش امیلی. در ادامه، با نوعی دل‌بستگی کلاریس به مرد همسایه روایت به نقطه اوج خود می‌رسد. این علاقه دنیای جدیدی را برای کلاریس به ارمغان می‌آورد و او را وامی‌دارد که در خود تأملی نو آغاز کند.

۳-۲- کرونوتوپ خانه، آشپزخانه و اتاق پذیرایی

تجربه زیسته خانه نزد آدمی دارای پیوستگی زمانی است؛ چراکه هر رخداد در پی رخدادهای پیش و پس خود معناپذیر می‌شود. تجربه و خاطره‌ای که از خانه برای آدمی پدید می‌آید توالی رخدادهای و ماجراهایی است که او در آنها حضور داشته‌است. تجربه بودن در خانه از تجارب مختلفی ساخته و پرداخته می‌شود که امتدادیافته در زمان هستند؛ تجاربی نظیر نشستن و برخاستن‌ها، دید و بازدیدها، کارهای خانه، خوردن و خوابیدن‌ها و غیره همه این تجارب مکانی در توالی زمانی رخدادهای فرد صورت می‌گیرد. به این اعتبار برای فهم تجربه بودن در خانه باید جزئیات مکان را همراه لحظات زمان و گذر آن به ادراک درآورد؛ بنابراین خانه در کلیتی کرونوتوپیک حضور خود را بر جهان متن تحمیل می‌کند. به عبارت بهتر دیگرگون ساختن وضعیت و احوال درونی فرد را در جریان زمان و با تأسی از قابلیت‌های مکان‌های مختلف باید دید تا تجربه زیسته خانه غنی‌تر فراچنگ آید. برای آنکه

در روایت نیز بتوان به درک روشن‌تری از مفهوم خانه رسید، باید تغییرات وضعیت و حالات درونی شخصیت یا شخصیت‌ها را در جریان زمان و متأثر از قابلیت‌های مکان واکاوی کرد. به‌منظور بررسی و تحلیل داستان پیرزاد به برجسته‌ترین کرونوتوپ روایت یعنی کرونوتوپ خانه تأملی عمیق می‌شود. این کرونوتوپ مسیر تحلیل رمان را رقم می‌زند، تعلیق‌ها را می‌سازد، اوج و فرود و گره‌های داستانی را شکل می‌دهد و به موازات آن گره‌گشایی می‌کند. در بحث کرونوتوپ اغلب مکان و زمان به یاری هم و بدون اینکه پیوستگی بین آنها خدشه‌دار شود برای بازنمایی منظر خاصی در داستان به‌کار گرفته می‌شوند.

کرونوتوپ خانه می‌تواند آمیزه‌ای از زمان چرخه‌ای و زمان زندگی روزمره باشد. این زمان آهنگی شبه‌دوره‌ای و خاص خود را دارد؛ گاهی با آهنگی کند و گاهی تند؛ دقیقاً به‌سان واقعیتی که افراد در جهان فرا متن (زندگی) به‌ناچار به آن تن داده‌اند. گاهی زمان به‌حدی غلظت می‌گیرد که مانند مومی چسبناک کند و دیرگذر می‌شود. در این حالت زمان فاقد حرکتی روبه‌جلو است و تنها بر روی چرخه‌های کوچکی حرکت می‌کند، روز، هفته، ماه، سال و حتی کل زندگی انسان سرشار از چنین بار معنایی است. بازنمایی تکرار فعالیت‌های یکسان و هرروزه پربسامدترین روایتی است که بذر روزمرگی و ملال را در روایت و به موازات آن در ذهن خواننده می‌نشانند. در این رمان از آغاز با روایتی روبه‌رویم که ضرباهنگ کند دارد. ضرباهنگ کند در رمان القاکننده یکنواختی و سکون جهان داستانی است و چه جایی بهتر از خانه و آشپزخانه می‌تواند شاهدهی برای این کندی ضرباهنگ زندگی باشد. دریافت خواننده در مواجهه با متن این است که کلاریس در زندگی دچار ملال و تکرار است. زمان برای او برحسب وقایع روزمره مشخص می‌شود و این وقایع به‌حدی تکراری‌اند که چشم‌پسته نیز وقت رخ دادنشان را می‌داند. کرونوتوپ زمان روزمره به تکرار روزها و روزمرگی کلاریس می‌پردازد. خانه موتیف بسیار مهم این زمان و مکان زندگی آدمی و آکنده از نمادگرایی روایی است. این کرونوتوپ که با خود هویت‌هایی بر کلاریس تحمیل می‌کند، شبکه‌ای زمانی- مکانی خاص است که تعامل میان جهان متن و جهان فرامتن را در داستان برجسته می‌سازد و زندگی متمایز متن را شکل می‌دهد. شرح جزئیات دقیق پیرزاد از صحنه‌های آغازین داستان این ملال‌زدگی و روزمرگی را به‌خوبی نشان می‌دهد. درواقع آگاهی چشم‌پسته کلاریس بر وقوع رویدادها حکایت از همین چرخه تکرار و عادت دارد. مثلاً برای کلاریس توالی صدای ترمز اتوبوس و صدای قیژ در فلزی حیاط زمان چهار و

ربع بعدازظهر را نشان می‌دهد و او حتی نیازی به دیدن ساعت ندارد. این روایت‌های آغازین که حاکی از سکون جهان وجودی کلاریس است در سراسر متن کم و بیش تکرار می‌شود. کلاریس زنی خانه‌دار است که هر روز پس از رفتن فرزندانش به مدرسه و همسرش به محل کار، مشغول انجام دادن کارهای تکراری و تمام‌ناشدنی خانه می‌شود: شستن، پختن، جمع‌وجور کردن لباس‌ها و اشیای رها شده در اتاق، گردگیری لوازم منزل. جایی از داستان در پاسخ به مادرش که می‌پرسد: «گردگیری نکردی؟» می‌گوید: «چرا پریروز ۸ بار، دیروز ۱۶ بار، امروز ۳۲ بار» (پیرزاد، ۱۳۸۰: ۲۹). این زنجیره معناساز تکرار در اعمال، واکنش‌ها و صحبت‌های کلیشه‌ای کلاریس نیز ریزش کرده و گویی از او ربات ساخته‌است، درواقع جمله‌ها و عبارات زبانی نیز روزمرگی و یکنواختی زندگی کلاریس را آشکارا عیان می‌سازد؛ (همان: ۱۹، ۱۲۸، ۱۹۹).

بسامد واژه‌ها و قیودی که بر وجوه استعاری زمان دلالت دارند در رمان چشمگیر است و نیز چرخه دایره‌ای زمان را به‌خوبی به تصویر می‌کشد؛ همان‌که منتقدان فمینیست برای عیان ساختن تکرار و ملال‌گریبان‌گیر زنان -به‌ویژه زنان خانه‌دار- نقد می‌کنند. در این مکان که از طریق زمان روزمره مهیا شده‌است زندگی خصوصی شخصیت‌های زن که عموماً پیرامون امور خانه گسترده شده، هویدا و ارتباطات شخصی و پیوندهای شخصیت‌ها علنی می‌شود. خانه محل امنی است که برای کلاریس آشوبی ملال‌انگیز در پی دارد. بخش اعظم این جهان، یعنی خانه ملال‌آوری که کلاریس را احاطه کرده به بی‌اعتنایی آرتوش و نداشتن ارتباط عاطفی با او برمی‌گردد. آرتوش عقاید سیاسی چپ دارد و گاهی با رفقا و هم‌فکرانش در خانه خلوت می‌کند. وقتی به بافت اجتماعی و تاریخی ایران آن زمان می‌نگریم، می‌بینیم که عقاید چپ در آن روزگار بر گروه بسیاری از روشنفکران و تحصیل‌کردگان سایه افکنده بود. این سویه سیاسی چپ در بطن خود نسبت به مسائل به قول ایشان فرعی زندگی نظیر خانه و خانواده و لذت‌های مادی و عاطفی التفاتی نداشت و در عوض مسائل اصلی یعنی عقایدی نظیر برقراری عدالت و دستیابی به حقوق کارگران در مرکز توجه آنها قرار داشت. با توجه به چنین ذهنیت سیاسی، چه‌بسا رفتارهای آرتوش حاکی از بی‌علاقگی به کلاریس نیست بلکه ریشه در تفکرات سیاسی دارد که در آن زمان خاص بر ایران حاکم بود. همان‌گونه که پیش‌تر هم به آن اشاره شد هرگونه خوانش کرونوتویی داستان وابسته به ارتباط تنگاتنگ میان جهان متن و جهان فرامتن است.

کرونوتوپ خانه قادر است در آثار مختلف براساس تداعی معانی و ارتباط با عناصر دیگر طرح، معانی متنوع و متفاوتی به خود بگیرد. این کرونوتوپ برای بازنمایی حالتی درونی یا

وضعیت بیرونی شخصیت‌هاست. کرونوتوپ خانه در یک داستان صنعت‌مند فی‌نفسه نه برای بازنمایی صرف خانه بلکه به‌جهت شکل‌گیری شخصیت‌ها و بازنمایی روابط آنها در داستان چیده می‌شود. خانه در حکم نوعی ابژه ظاهر می‌شود که روابط میان آدم‌ها، بیگانگی یا بی‌اعتنایی آنها نسبت به یکدیگر یا ملال و خمودی هرروزه آنان را درون خود بازمی‌پروراند. کرونوتوپ خانه می‌تواند در زمینه‌های مختلف با تمهیدات و تدابیر گوناگون زبانی توصیف شود. درواقع این کرونوتوپ می‌تواند معانی استعاری گوناگونی به خود بگیرد و حتی مبدل به نماد شود. توصیف کرونوتویی آشپزخانه یا اتاق‌های مختلف خانه با تمام اشیای پیرامون آنها نیز می‌تواند در خدمت این بازنمایی درآید. حتی چنانچه خود اشیاء بدل به نماد نشوند برای پرداخت در داستان به صورت نماد دگرگونی می‌یابند، یا بدل به استعاره‌ای برای اشاره غیرمستقیم به احوال درونی شخص یا به روابط میان شخصیت‌ها می‌شوند؛ همان‌گونه که پنجره آشپزخانه کلاریس بدل به نمادی برای فراروی از دنیای درون و مفری برای برون‌فکنی ذهن و کالبدش می‌گردد؛ و گل‌های نخودی‌ای که با علاقه زیاد آنها را پرورش داده‌است و گل‌های مورد علاقه امیل نیز هستند به نماد ارتباط و همدلی آن دو در پی‌رفت داستان بدل می‌شود. تبدیل اشیاء به یک استعاره یا نماد متنوع و چندلایه به سیاق‌های گوناگون شکل می‌گیرد. این شکل‌گیری هرچه باشد، در طرح این داستان محور اصلی همه آنها مکان خانه است.

۳-۲-۱- برهم‌کنش کرونوتوپ دیدار با کرونوتوپ خانه، آشپزخانه و اتاق پذیرایی

در کرونوتوپ خانه که سالن پذیرایی و آشپزخانه را در دل خود دارد، بیشترین رویارویی‌ها رخ می‌دهد: گفت‌وگوها، ملامت‌ها، خشم‌ها و احساسات. در این کرونوتوپ احساسات و افکار شخصیت‌ها به‌ویژه کلاریس فاش می‌شود. کرونوتوپ خانه را می‌توان کرونوتوپ جامع داستان فرض کرد که با کرونوتوپ - موتیف «دیدار» در تعامل است. از دیدگاه روایی این کرونوتوپ محل دیدار است و با دیدار پیوندی تنگاتنگ برقرار می‌کند. براین اساس کرونوتوپ خانه ناظر است به ارتباط و تماس افراد با یکدیگر. اهمیت دیدارها در زندگی و در امور روزمره هر شخص گاهی بر سراسر سرنوشت او سایه می‌افکند؛ بنابراین کرونوتوپ خانه در کنار کرونوتوپ دیدار نقش پرماه‌ای در روایت ایفا می‌کند. در کرونوتوپ دیدار «عنصر زمان غالب است و به‌میزان زیادی توسط ارزش‌ها و احساسات نشان‌دار می‌شود» (Bakhtin, 1981: 243). مطابق دیدگاه باختین

کرونوتوپ‌ها ویژگی شمولیت دارند و می‌توانند با هم درآمیزند، جانشین یکدیگر شوند و با هم به مخالفت بپردازند یا خود را در هم‌بستگی غامض‌تری بیابند. باختین بر اهمیت دیدارها در زندگی تأکید می‌کند. به باور او گاهی کل سرنوشت انسان به دیدارها بستگی می‌یابد (Ibid: 99). می‌توان گفت که کرونوتوپ دیدار با همه کرونوتوپ‌ها هم‌بستگی پیچیده و حتی گاهی ساده دارد. با ورود همسایه‌های جدید خانواده کلاریس، ضرباهنگ روایت داستان شکسته می‌شود. دوستی امیلی، دختر نوجوان همسایه جدید، با فرزندان کلاریس بستر رویدادهایی در داستان را رقم می‌زند که می‌توان به‌ضرس قاطع آن را شالوده رمان دانست. به‌گونه‌ای که داستان به پیش و پس از آمدن خانواده امیل سیمونیان تقسیم می‌شود.

تقریباً بخش اعظمی از حوادث بین دو زمان شکل می‌گیرد. نخستین زمان که در همان ملاقات‌های اولیه میان کلاریس و امیل رخ می‌دهد، کلاریس را وارد بحران و کشاکشی می‌کند که با پیش‌روی داستان ادامه می‌یابد. زمان مهم دیگر داستان (که در ادامه به آن پرداخته خواهد شد) دریافتی ناگهانی است که زندگی و شخصیت کلاریس را (چه‌بسا تا پایان عمرش) به‌شدت تحت‌تأثیر قرار می‌دهد. در دیدارها و معاشرت‌های این دو خانواده با یکدیگر و حُسن‌توجه امیل به کلاریس، توهمی در ذهن کلاریس شکل می‌گیرد مبنی بر اینکه امیل خواهان اوست. امیل از کارها و سلیقه کلاریس به کرات تمجید می‌کند؛ به‌گل‌هایی که کلاریس کاشته توجه نشان می‌دهد؛ به او در کارهایی مثل عوض کردن خاک گلدان و خلال کردن سبزمینی‌ها کمک می‌کند؛ کتاب‌های مورد علاقه کلاریس را به او هدیه می‌دهد و مکرراً و باعلاقه با کلاریس هم‌صحبت می‌شود و به او نیز این مجال را می‌دهد که از دل مشغولی‌ها و علایقش سخن بگوید (پیرزاد، ۱۳۸۰: ۱۰۱-۱۰۸). میل وافر کلاریس نیز برای صحبت با امیل به صورت صریح و استعاری در رمان بیان می‌شود (همان: ۲۹).

تمام این تعاملات و گفت‌وگوهای مذکور در خانه -سالن پذیرایی، آشپزخانه و حیاط- شکل می‌گیرد. این مکان‌ها کرونوتوپیک هستند و با در برداشتن لحظه‌های مهم و حساس نقطه عطفی در زندگی کلاریس ایجاد می‌کنند. بیشترین دیدارها و حوادث داستان در این مکان‌ها رخ می‌دهد که به همین سبب کرونوتوپ خانه بدل به کرونوتوپ جامع داستان می‌شود. ورود موفقیت‌آمیز امیل به ساحت عواطف زنانه کلاریس ادامه می‌یابد و او که گویا سال‌هاست این خلأ را در رابطه با همسرش آرتوش دارد، به‌شدت تحت‌تأثیر امیل قرار می‌گیرد

و در درونش احساس نزدیکی بیشتری با او می‌کند. این دیدارها و گفت‌وگوها در خانه‌ای رخ می‌دهد که تا پیش از آشنایی با امیل مکانی بود که زمان در آن با آهنگ کند خود در چرخه‌ای از تکرار می‌چرخید و می‌چرخید. کلاریس اکنون دچار تحولات روحی و درونی شده و بودن با امیل و هم‌صحبتی با وی، گذر ساعت‌ها را برای او به لحظاتی کوتاه مبدل می‌سازد. در تقابل با زمان لزج و کشداری که از آن یاد شد، زمانی خودنمایی می‌کند که گاه آنچنان رقیق می‌شود که به‌آسانی نمی‌توان آن را فراچنگ آورد و مثل ماهی گریزپایی از دست می‌لغزد؛ گاه یک ملاقات در خانه و گفت‌وگویی ساده به اندازه سال‌ها طول می‌کشد و گاهی به یک چشم‌برهم‌زدنی دود می‌شود و به هوا می‌رود. در اینجا بعد ارزشی زمان خودنمایی می‌کند، تا جایی که برخلاف ابتدای داستان که اتوبوس بچه‌ها می‌رسید و او زمان دقیق را از صدای اتوبوس و در حیاط بی‌نگاه به ساعت می‌دانست، در هنگام صحبت با امیل نه صدای اتوبوس را می‌شنود و نه صدای قیژ در فلزی حیاط را (همان: ۱۵۲).

همان‌طور که ذکر شد، موتیف دیدار در روایت بسیار پراهمیت است. «سراسر روایت با کرونوتوپ دیدار درگیر است، به‌عنوان نقطه آغاز داستان، نقطه اوج داستان و حتی پایان داستان» (Bakhtin, 1981: 98). باختین تأکید دارد که در هر دیدار، شاخص زمانی (در زمان یکسان) از شاخص مکانی (در مکان یکسان) غیرقابل تفکیک است (Ibid: 98). دیدارهایی که میان کلاریس و امیل صورت می‌گیرد، طرح اصلی روایت را از آغاز تا پایان شکل می‌دهد. در این دیدارهاست که هویت کلاریس نزد خودش پرملا می‌شود؛ او که تا پیش از این ملاقات‌ها نامطمئن از خود و بدون کوچک‌ترین اعتماد به نفسی است و اغلب از احوال دل خویشتن خبری نمی‌گیرد به بازاندیشی درباره احساسات و عواطف خود دست می‌زند، تا جایی که خشکی و زبری پوست دستانش به هنگام دست دادن با امیل او را خجل و شرمسار می‌سازد (پیرزاد: ۱۳۸۰: ۵۷). هویت شخصیت‌های داستان نیز در همین دیدارها و در اتاق‌های پذیرایی آشکار می‌شود؛ به‌ویژه در مهمانی‌هایی که کلاریس یا دوستش نینا برگزار می‌کنند؛ با علم بر اینکه قرائت کرونوتویی نیازمند یافتن ارتباط میان جهان متن و جهان فرامتن است. برای چگونگی معنادار شدن اتاق پذیرایی در داستان، درک شکل‌گیری اتاق پذیرایی در ایران آن روزگار حائز اهمیت است. اتاق پذیرایی در دهه چهل شمسی به‌ویژه در طبقات نسبتاً مرفه آرام آرام وارد معماری برخی از خانه‌ها شده بود؛ مکانی برای پذیرایی مهمانان، سرگرم کردن آنها و گاهی اوقات فخرفروشی و تبختر حاضران نسبت به همدیگر همان‌گونه که در روایت شاهدیم، به‌خصوص در قشر مرفه

شرکت نفتی که اغلب خانه‌های آنان را معماران انگلیسی وابسته به شرکت نفت از روی مدل انگلیسی ساخته بودند.

۳-۲-۲- برهم‌کنش کرونوتوپ آستانه با کرونوتوپ دیدار و خانه

در نقطه اوج داستان، دومین زمان مهم داستان - که قبلاً از آن یاد شد - شکل می‌گیرد و کرونوتوپ دیدار با کرونوتوپ «آستانه» هم‌بسته می‌شود که باختین به درهم‌آمیختگی این دو کرونوتوپ اشاره می‌کند، اما مهم‌ترین نمونه کرونوتوپ آستانه را نقطه عطف زندگی و کرونوتوپ بحران و شکست در زندگی انسان برمی‌شمرد. زمان در این کرونوتوپ لحظه‌ای و فاقد استمرار است و در نتیجه از جریان طبیعی زندگی آدمی بیرون افتاده است (Bakhtin, 1981: 248).

سه خصیصه برای تشخیص کرونوتوپ آستانه ضروری است: ۱- قابلیت ایجاد آشفتگی و طغیان؛ ۲- عدم تقارن میان شرایط روحی شخصیت پیش از آستانه و پس از آستانه؛ ۳- ناپایداری (Aguirre, 2007: 31). در این قسمت از روایت هر سه ویژگی را می‌توان شناسایی کرد. در فصل ۳۳ رمان، امیل در مهمانی شام و به دور از چشم دیگران از کلاریس می‌خواهد که در روز مناسبی با هم به تنهایی صحبت کنند. با توجه به رفتار توهم‌ساز امیل و احساسات کلاریس، هم خواننده و هم کلاریس این صحبت خصوصی را حمل بر اقرار عشق امیل به کلاریس می‌پندارند. در نهایت کلاریس می‌پذیرد روزی که نه آرتوش و نه بچه‌ها در خانه حضور دارند و نه مادر و خواهرش نزد او خواهند آمد، به تنهایی در خانه‌اش با امیل دیدار کند. البته نشانه‌های تردید و دودلی از این ملاقات در فصل ۳۵ در رفتن به کلیسا و در فصل ۳۷ (پیرزاد، ۱۳۸۰: ۲۳۲) مشهود است. در روز موعود با ورود امیل به خانه ناگهان طوفان وحشتناکی به پا می‌شود و هزاران ملخ مهاجر آسمان را پر می‌کنند. صدای بال ملخ‌ها و تاریک شدن آسمان شهر کلاریس را وحشت‌زده می‌کند.

هجوم ملخ‌ها هر آنچه سبزی است به یغما می‌برد و از گیاهان چیزی جز اسکلت و شبی زشت برجای نمی‌گذارد (همان: ۲۳۴-۲۳۷). یورش ملخ‌ها استعاره‌ای است از حمله عصبی و روحی‌ای که به واسطه ملاقات با امیل بر کلاریس عارض شده است. این همان لحظه ناگهانی‌ای است که شخصیت و هویت کلاریس را دچار اغوجاج و چالش می‌کند. کرونوتوپ آستانه با قابلیت ایجاد آشفتگی و اغتشاش، در این قسمت داستان به‌وضوح خودنمایی می‌کند. با نزدیک شدن زمان این ملاقات و در حین آن، کلاریس آشفته و پریشان است.

این زمان گویا هویت او را به چالش می‌کشد و با پیش رفتن لحظه دیدار، تشویش حاصل از آن شدیدتر می‌شود و بحران حاصل از این تجربه به اوج خود می‌رسد. پیرزاد با استعاره هجوم و طوفان ملخ‌ها به خوبی طرح روایت را پیش برده است. این لحظات بحرانی که سرشار از معنا هستند برای کلاریس بعد ارزشی می‌یابند؛ به خصوص زمانی که طوفان فرومی‌نشیند و حقیقت این دیدار برملا می‌شود، گویی این لحظات برای کلاریس سال‌ها به طول می‌انجامد.

این لحظات بحرانی و آستانه‌ای تهی از معنا نیستند، چراکه در زندگی شخصیت‌ها اثرگذارند و درنهایت پس از عبور از این لحظات بحرانی شخصیت‌ها دچار تغییر و گاهی تعالی یا حتی سقوط می‌شوند. مکان هم در کنار زمانی که محسوس و ملموس شده، زنده‌تر و حقیقی‌تر می‌شود. این شرایط آستانه‌ای به قدری شخصیت را در زمان و مکان مذکور محصور می‌کنند که متألّم از بار احساسی این لحظه، هویت شخصیت فاش می‌شود. موقعیت آستانه‌ای که به تجربه کلاریس درمی‌آید، شرایطی را برای وی رقم می‌زند است که زندگی او را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد. بارت کینون درباره رویارویی شخص با شرایط آستانه‌ای می‌نویسد: «فرد در آشفتگی، دودلی و در مواجهه با دانسته‌هایی که جدیداً تجربه می‌کند، شگفت‌زده می‌شود، آنها را با تجارب قدیمی‌اش مقایسه می‌کند و به سبب ناتوانی خویش برای تطبیق دادن آنها درمانده می‌شود» (Keunen, 2010: 45). پس از فرونشستن طوفان ملخ، امیل اصلاً از عشقش نسبت به ویولت -از آشنایان کلاریس- پرده برمی‌دارد و از کلاریس که او را تنها دوستش می‌داند می‌خواهد تا خانم سیمونیان -یعنی مادر امیل- را برای ازدواجش با ویولت مجاب کند. این پایان آستانه را رقم می‌زند و فصل «طوفان ملخ» نیز همین‌جا به اتمام می‌رسد. این خبر فرجامی است برای تمامی توهم‌ها و داستان‌پردازی‌های ذهن کلاریس. در این قسمت خواننده و کلاریس دچار بهت و حیرت می‌شوند. «اینجا آبرونی موقعیت شکل می‌گیرد زیرا آنچه رخ داده خلاف انتظار کلاریس و متعاقباً خواننده است» (پاینده، ۱۳۹۲: ۲۱۱).

شخصیت کلاریس در زمان و مکان بحران به چالش کشیده می‌شود و هویت او را دچار سردرگمی غریبی می‌کند که البته از ابتدای داستان آرام آرام آغاز شده بود. صحبت‌های امیل همان قدر که کلاریس را در بهت فرو می‌برد، مانند آب سرد بر احساسات پرسوز و گداز او می‌ریزد و آتش او را خاموش می‌کند. ضرباهنگ سریعی که فصل به خود گرفته و با طوفان

ملخ‌ها بازنمایی شده بود به همان سرعت فروکش می‌کند. طوفان ملخ‌ها نیز همراه تلاطم روحی کلاریس پایان می‌پذیرد. ضرباهنگ زمان به یاری مکان و اتمسفر در این قسمت داستان گویی خونی به کالبد یکنواخت روایت می‌دمد، به گره‌ها و تعلیقات روایت جان می‌بخشد و همین مقولات نیز دست به گره‌گشایی می‌زنند. درنهایت با رفتن امیل و خانواده‌اش به مکانی نامعلوم و بهم خوردن قرار ازدواج او با ویولت همه‌چیز به وضع سابق خود بازمی‌گردد. آرامشی که در انتهای داستان بر همه شخصیت‌ها حاکم می‌شود در طبیعت نیز برقرار است. اکنون نه تنها خبری از طوفان ملخ نیست بلکه پروانه‌های مهاجر به شهر می‌آیند و باد ملایمی که در آن وقت سال در آبادان کم‌سابقه است به وزیدن درمی‌آید و این بسیار نمادین و دلالت‌مند به تصویر کشیده شده‌است (پیرزاد، ۱۳۸۰: ۲۸۶). پس از فروکش کردن نقطه بحرانی داستان، کلاریس تا اندازه‌ای به درک متفاوتی از خویشتن می‌رسد و روایت نیز با کرونوتوپ‌های کم و بیش مشخصی که از آغاز در داستان بازنمایی شده‌اند ادامه می‌یابد. اما بدون تردید این کلاریسی نیست که خواننده در آغاز داستان با او و ملالت‌هایش آشنا شده‌است. کلاریس آهسته‌آهسته به سوی بازشناسی خویش گام برمی‌دارد. مسلماً مکان‌های مهمی چون خانه و آشپزخانه با تمام وظایف تکراری واقع در آنها همچنان بر جای خود باقی هستند و کلاریس نیز هم‌چنان بار روزمرگی را در آنها به دوش می‌کشد اما اکنون این مکان‌ها با تفاوت‌هایی کم‌وبیش واضح در ذهن کلاریس بازنمایی می‌شوند. اکنون کلاریس دست به پرسش‌گری می‌زند و به شرایط نامطلوبش اعتراض می‌کند (همان: ۲۵۸). همچنین دیگران را برای رفتارهایشان در قبال خویش مؤاخذه می‌کند (همان‌جا). کلاریس تاحدی (ولو اندک) از پيله ذهنیت بسیار عاطفی، شخصی و منفعل خود بیرون می‌آید و از انزوای فردی به سوی حرکت جمعی گام برمی‌دارد: «از خانم نوراللهی پرسیدم برای انجمنشان چه کاری از دستم برمی‌آید؟ نگاهم کرد، لبخند زد و گفت خیلی کارها. جمعه باهم حرف می‌زنیم» (همان: ۲۸۰). خانم نوراللهی او را به جلسه سخنرانی درباره تاریخچه حقوق زنان دعوت می‌کند؛ بدون شک این مسیر بازیابی هویتی برای کلاریس در همان کرونوتوپ‌ها رخ می‌دهد.

هرگونه خوانش کرونوتوپیک از متن نیازمند ارتباط تنگاتنگ میان جهان متن و جهان واقعی است. بدون ارزیابی رابطه مذکور، متن معنای مهم و بنیادین خود را از کف می‌دهد. وقتی دقیق‌تر به جهان واقعی دهه چهل در ایران نگریند، با مسائلی چون حقوق زنان، حق رأی آنان و به‌طور کلی با آگاهی زنان نسبت به موقعیت خود در حوزه خصوصی و

عمومی مواجه می‌شویم که پیرزاد هم در داستان خود نقبی به این مسائل می‌زند. گام برداشتن کلاریس در این مسیر خودیابی به موازات رویدادهای واقعی در جامعه صورت می‌گیرد و این خود گواهی است بر پیوند تنگاتنگ میان متن و جهان فرامتن؛ چیزی که اساساً از شالوده اندیشه باختین یعنی مکالمه‌گرایی برخاسته‌است.

۴- نتیجه‌گیری

مهم‌ترین دستاوردی که از این پژوهش فرادید قرار می‌گیرد دستیابی به مؤلفه‌هایی برای شرح و بسط کرونوتوپ خانه به‌عنوان ابزاری برای تحلیل روایت است. گفتنی است که در این پژوهش برای پرهیز از تطویل کلام به مهم‌ترین نقش‌های کرونوتوپ خانه بسنده شده‌است، بنابراین می‌توان بنا به مقتضیات هر روایت به امکانات افزون‌تری از این کرونوتوپ دست یافت. کرونوتوپ خانه در هر جهان متنی به‌گونه‌ای خاص و در خدمت طرح داستانی مشخصی شکل می‌بندد. در واقع کرونوتوپ‌ها تنها ظرف رویدادها و نیز امری خنثی در روایت نیستند بلکه در ذهن شخصیت داستان دلالت‌مند می‌شوند و حساسیت‌های عاطفی او را رقم می‌زنند. برای بازاندیشی کلاریس نسبت به موقعیت ملال‌انگیز و یکنواخت خود چه جایی می‌تواند معناپذیرتر از کرونوتوپ خانه باشد؛ با برقراری امکانات مفهومی این کرونوتوپ است که باورپذیری و هم‌دلی مخاطب از روایت نیز دوچندان می‌شود و به‌طور قطع با انتخاب هر کرونوتوپ دیگری غیر از خانه این معناپذیری و همذات‌پنداری به میزان زیادی ابتر می‌ماند.

خانه برای کلاریس به مکانی مبدل می‌شود که ملال هرروزه آن و کیفیت رودرویی او با شرایط حاصل، مسیر طرح را مشخص می‌سازد؛ کرونوتوپ خانه پذیرای موقعیت‌ها و معانی می‌شود که پیشاپیش پی‌رفت‌های روایی‌ای را رقم می‌زند که به صورت مرسوم زنانگی با آنها تعریف می‌شود. مونولوگ‌های ذهنی طولانی و اغلب مؤاخذه‌گونه کلاریس در کرونوتوپ خانه به کامل‌ترین شکل شخصیت و هویت او را برملا می‌سازد. پیرزاد با موازنه برقرار کردن میان حیات ذهنی و حیات بیرونی کلاریس روایت را پیش برده‌است و این به اعتبار گزینش و چیدمان طرح روایت در دل کرونوتوپ خانه امکان‌پذیر شده‌است. نمایش کنش‌های بیرونی کلاریس در دل کرونوتوپ خانه چنان سنجیده حرکت می‌کند که خواننده قادر به رسوخ در ذهنیات کلاریس می‌شود؛ ذهنیات کلاریس قائم به رفتارها و امورات خانه است که برای

خواننده تأمل برانگیز می‌شود. بدین‌قرار کرونوتوپ خانه می‌تواند به صورت‌های گوناگون بر رویداد و کنش شخصیت کلاریس تأثیر بگذارد و از آن تأثیر بگیرد. هویت کلاریس در کرونوتوپ خانه شکل می‌گیرد، در چفت‌شدگی طبیعی زندگی و رخداد‌های او با شهر آبادان و محله‌های متفاوت آن چه با یک خطه مأنوس مثل بوارده - محله‌ای که در آن ساکن هستند - چه با خطه‌های نامأنوس شهر، و نیز با همه گوشه و کنار خانه‌اش، متبلور می‌شود. مشخصه اساسی کرونوتوپ خانه این است که زندگی بازنمایی شده توسط آن به واقعیت‌های بنیادین زندگی مربوط است؛ واقعیت‌هایی چون تولد، مراحل رشد و شناخت، عشق، ازدواج، کار، خور و خواب و درنهایت مرگ. این مضامین واقعیات بنیادینی را رقم می‌زنند که در جهان متراکم زندگی مجاور یکدیگر نشسته‌اند. برای کلاریس نیز جزئیات معمولی زندگی روزمره، اموری پیش‌پافتاده محسوب نمی‌شوند، بلکه در دل کرونوتوپ رخداد‌های زندگی روزمره، هویت او به‌عنوان مادر و همسر رقم می‌خورد و همچنین در دل همین کرونوتوپ است که هویت او برای خودش رنگ می‌بازد و نیز به بازاندیشی درباره خویش مبادرت می‌ورزد.

کرونوتوپ خانه در روایت هم می‌تواند بدل به نقطه آغاز و عزیمت‌های جدید شود و هم به مکانی برای به فرجام رسیدن رخدادها. همان‌گونه که پیرزاد از آغاز این رمان تمامی رخدادها را در دل این کرونوتوپ بنا می‌کند و نیز نقطه اوج و فرود داستان را نیز در همین کرونوتوپ جای می‌دهد؛ و پیچیدگی‌ها و درهم‌شدگی‌های روایت در این کرونوتوپ بسته و گشوده می‌شود. در تمامی رخدادها زمان با مکان درهم می‌آمیزد و پیوندی اندام‌وار در رمان ایجاد می‌شود. در داستان *چراغ‌ها را من خاموش می‌کنم* کرونوتوپ خانه محل ایجاد گفتارها، رخدادها و دیدارهای فراوان است که همه اینها در پیشبرد طرح روایت بسیار برجسته می‌شوند. در این دیدارها و گفتارها هویت کلاریس و سایر شخصیت‌ها، عقاید و احساسات آنها گاه پوشیده می‌ماند و گاه فاش می‌شود. نقش روابطی که کلاریس با اشخاص دیگر داستان دارد و متعاقب آن هویت‌بخشی به شخصیت‌ها در مسیر داستان و در کرونوتوپ خانه است که اهمیت شایان ذکر پیدا می‌کند. وجود انسان ماهیتی ذاتاً کرونوتوپیک دارد و پُرواضح است که این ماهیت ذاتی وجودی به نویسنده، شخصیت‌ها و خوانندگان هم متعلق است. از سویی بین کرونوتویی که در جهان متن هست و کرونوتویی که در جهان واقعی تجربه می‌شود، دیالکتیکی در جریان است که وارد زندگی مخاطب

می‌شود و پدیدآور تجارب و حتی تغییرات اساسی در زندگی اوست. بنابراین مواجهه با متن دو ماحصل به‌همراه دارد؛ ابتدا رسیدن به درک انرژئی ارزش‌شناسانه، عاطفی و معناساز کرونوتوپ و فراروی از معنای فیزیکی آن و دوم دریافت این نکته مهم که متن افزون بر اینکه برآمده از کرونوتوپ جهان پیرامون است، آن را نیز جرح و تعدیل می‌کند.

منابع

- اسماعیلی، داریوش. ۱۳۸۶. *کرونوتوپ و سینما*، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد. دانشگاه هنر تهران: دانشکده سینما تئاتر.
- امیرخانلو، مهدی. ۱۳۹۰. *بررسی اقسام کرونوتوپ نمایشی*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه هنر تهران: دانشکده سینما تئاتر.
- پاینده، حسین. ۱۳۹۲. *گشودن رمان: رمان ایران در پرتو نظریه و نقد ادبی*، تهران: مروارید.
- پیرزاد، زویا. ۱۳۸۰. *چراغ‌ها را من خاموش می‌کنم*، تهران: مرکز.
- تئودوروف، تزوتان. ۱۳۹۶. *منطق گفتگویی میخائیل باختین*، ترجمه د. کریمی. تهران: مرکز.
- حاجی‌قاسمی، فرزانه و صاعدی، احمدرضا. ۱۳۹۶. «دراسة «الکرونوتوپ» التحلیلیه من منظار میخائیل باختین فی رویه «دو دنیا» و «ذاکره الجسد»». *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*، ۷ (۲۸): ۸۱-۱۰۲.
- حکیم‌جوادی، پریسا. ۱۳۹۴. *روایت‌سازی کرونوتوپیک در فیلم‌های بلند داستانی ۱۳۵۶-۱۳۸۷*، عباس کیارستمی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه هنر تهران: دانشکده هنرهای کاربردی.
- Aguirre, Manuel. 2007. *Liminal Terror: The Poetics of Gothic Space, in The Dynamics of the Threshold: Essays on Liminal Negotiations*, EdS. Jesus Bentio & Ana M. Manzananas. Madrid: The Gateway press.
- Bakhtin, Mikhail. 1981. *The Dialogic Imagination: Four Essays*, Ed. Michael Holquist. Trans. Caryl Emerson and Micheal Holquist. Astin: University of Texas Press.
- Bakhtin, Mikhail M 1990. *Art and Answerability: The Early Essays of M.M. Bakhtin*, trans. Vadim Liapunov and Kenneth Brostrom. Ed. Michael Holquist. Astin: University of Texas Press.
- Bakhtin, Mikhail M. 1993. *Toward a Philosophy of the Act*, trans. Vadim Liapunov. Eds. Vadim Liapunov and Michael Holquist. Astin: University of Texas Press.
- Bemong, nele, & Borghart, Pieter. 2010. "Bakhtin's Theory of the Literary Chronotope: Reflections, Applications, Perspectives". In *Bakhtin's Theory of the Literary Chronotope: Reflections, Applications, Perspectives*, Ed. Nele Bemong et al. Gent: Academic Press. 3-16.

- Collington, Tara. 2001. "Space, Time and Narrative: Bakhtin and Ricoeur". *Sage Journals*, 221-231.
- Haynes, Deborah. J. 2002. "Bakhtin and the Visual Arts". *A Companion to Art Theory*, Ed. Paul Smith and Carolyn Wilde. Blackwell publishing. 292-302.
- Holquist, Micheal. 2002. *Dialogism: Bakhtin and his worlds*. London: Routledge.
- Holquist, Micheal. 2008. *Glossary In The Dialogic Imagination*. Ed. Michael Holquist. trans. Caryl Emerson and Michael Holquist. Austin: University of Texas Press.
- Keunen, Bart. 2000. "Bakhtin, Genre Formation, and the Cognitive Turn: Chronotopes as Memory Schemata". *CLCWeb: Comparative Literature and Culture*, 2.2: 1-15.
- Keunen, Bart. 2010. "The Chronotopic Imagination in Literature and Film: Bakhtin, Bergson and Delueze on Forms of Time". *Bakhtin's Theory of the Literary Chronotop: Reflections, Applications, Perspectives*, Ed. Nele Bemong et al. Gent: Academic Press. 35-57.
- Morson, Cary Saul & Emerson, Caryl. 1990. *Mikhail Baktin: creation of prosaics*, Standford California: Standford University Press.
- Renfrew, Alastair. 2015. *Mikhail Bakhtin: Routledge Critical Thinkers*, Ed. Robert Eaglestone. Royal Holloway: University of London.
- Stam, Robert. 1986. *Subversive Pleasures: Bakhtin, Cultural Criticism, and Film*, Baltimore Maryland. Johns Hopkins University Press.

روش استناد به این مقاله:

میاحی، الهام و علیا، مسعود. ۱۴۰۱. «تحلیل کرونوتوپ خانه در رمان چراغها را من خاموش می‌کنم اثر زویا پیرزاد». نقد و نظریه ادبی، ۱۳(۱): ۲۷-۵. DOI:10.22124/naqd.2022.20769.2283

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Naqd va Nazaryeh Adabi (Literary Theory and Criticism)*.

This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

